

Kültürel Değişme ve Teknolojinin Etkisiyle Şekillenen Günümüz Ninnileri ve Ninni Dinletme Geleneği

Pınar Kasapoğlu Akyol*

Öz

Bu makalede, günümüzde yaşanan kültürel değişme ve teknolojik gelişmeler sebebiyle yeni oluşmaya başlayan ninni dinletme geleneği incelenmiştir. Ninniler bebeklerin doğdukları andan itibaren anneyle bebeğin arasındaki sözlü iletişimin ilk örneğini oluşturan anonim halk müziği ürünlerindedir. Anne ya da bir kadın aile büyüğü tarafından söylenilmesine alışılan ninniler, gelişen teknoloji ve değişen kültürle birlikte ninni albümlerinden, oyuncaklardan, internet ağ sitelerinden dinlenir hale gelmiştir. Geleneksel anonim ninnilerinin yanında profesyonel sanatçılar tarafından bestelenen ve seslendirilen ninniler de vardır. Bazı modern anneler kendileri ninni söylemek yerine bebeklerine bu albümleri dinletmektedirler. Son zamanlarda profesyonel erkek müzisyenler de ninni formunda besteler yapmakta ve söylemektedirler. Geleneksel ninnilerle, ninni formundaki beste eserlerin karşılaştırıldığı bu makalede, geleneksel ninnilerin işlevleri ile meydana gelen bu değişimle birlikte ortaya çıkan yeni işlevler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Ninni, gelenek, kültürel değişme, teknoloji, ninni formunda beste, ninni albümü, internette ninni, ninni dinletme

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Halkbilim Bölümü – Ankara / Türkiye
pkasapoglu@ankara.edu.tr

Giriş

Yaşam koşullarının kültürel ve sosyal olarak değişmesi nedeniyle insanlar, bilgilerini, duygu ve düşüncelerini kaydetme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaçtan ve diğer insanlarla iletişimde anlaşılabilirlik için dili kullanmış, onu ezgilerle de geliştirmişlerdir. Melodilerin ve melodinin temelini oluşturan ritmin yardımıyla sözle söylenen ve kaydedilemeyen bilgilerin akılda kalırlığı kolaylaşmıştır.

Eski çağlardan bu yana yaratılan eserlerin birçoğunun ilk yaratıcı unutulmuş, topluma mal olarak edebiyatın ve müziğin temelini oluşturan anonim eserler oluşmuştur. Önceleri sözlü olarak, sonraları yazıya geçirilerek günümüze ulaşan bu metinler, “‘müzik’siz düşünülemez; ‘ritim’ ağırlıklıdır; ritim, hatırlamayı kolaylaştırıcı önemli bir unsurdur. Ritimden anlaşılması gereken, sesin icrası ve müziğin melodisine ek olarak, metnin icrası sırasındaki mihanikî hareketlerdir” (Görkem 2009: 4). Bu ritim, ninni ve mani gibi sözlü ürünlerde kelimelerin ve kafiyelerin seçimiyle sağlanmış ve kendiliğinden doğal bir melodi oluşturmuştur. Geleneksel olarak,

Bir anne çocuğunu beşikte ya da kucakta avutup uyutacağı zaman bir yandan onu ritmik hareketlerle sallarken, bir yandan da bu ritme uygun özel bir ezgiyle ninni söyler. Bu şekilde ninni dinleyerek büyüyen çocuklar, ana diliyle birlikte, bir "tempo tutma" ve "ahenk yaratma" yetisini geliştirir (Kıraç 1997: 38).

Ninniler, uykusu gelen bir bebeğin sakinleştirilmesi, uykuya hazırlanması, rahat ve huzurlu bir uyku uyuyabilmesi için annesi ya da genellikle bir kadın aile büyüğü tarafından yumuşak bir ses tonuyla söylenen, rahatlatıcı sözleri ve yavaş bir melodisi olan, geleneksel yaratılardır (Artun 1989: 1, Kurnaz 1997: 540). Dilimize ne zaman girdiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Çelebioğlu'na göre, ninni kelimesi XI. yüzyılda “balu balu” şeklinde *Divanu Lügat-it Türk*'de, XVI. yüzyılda da Karacaoğlan'ın bir dördülüğünde “nen eylemek” şeklinde geçmektedir (1995: 10, 11).

Ninni türü birçok uzman tarafından araştırılmış ve tanımlanmıştır (örnek olarak bk. Elçin 1986: 271, Kaya 1998: 467, Güngür 1945: 11, Şimşek 1989: 18, Alptekin 1990: 63), ancak tanımlar birbiriyle benzerlikler göstermektedir. Bu sebeple, çalışmamızın amacına uygun olarak, şimdiki kadar en detaylı araştırmayı yapan Çelebioğlu'nun tanımına yer vermeye yetineceğiz:

En az iki-üç aylıktan üç- dört yaşına kadar annenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında ya da beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususi bir beste ile söylediği ve o anki halet-i ruhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle mani türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir (1995: 9).

Ninnilerin kalıplaşmış, herkes tarafından bilinen melodileri vardır. Bu yüzden, anneler geleneksel anonim ninnilerin yanı sıra, kimi türküleri veya konuşma parçalarını da ninni makamına uydurarak söyleyebilirler. Ninniler bu özellikleriyle diğer türkülerden ayrılır. Türküler özellikle sözlerine ve melodisine bağlı kalınmaya çalışılırken, ninnilerde bu zorunluluğu hissetme oranı azdır. Her anne söylediği her ninniye bebeği için özel sözler ekleyebilir veya var olan sözleri çıkarabilir. Bu da ninni türünün performans açısından bakıldığında türkülere göre doğaçlamaya daha elverişli olduğunu gösterir.

Uyku için uygun ortamın yaratılması ve ninninin yavaş melodisiyle birlikte bebek uyku zamanının geldiğini anlar, fiziksel olarak bu duruma uymaya eğilimlidir. Ninni yumuşak bir ses ve yavaş bir ritimle söylenirse bebeğin nefes alıp verişini etkilenir ve kalp atışları yavaşlar ve bebek sonunda uyur. “Ninniler çocuğu sadece fiziksel olarak uykuya hazır hale getirmekle kalmaz, yukarıda belirtilen duygusal ses göstergelerinin etkisiyle psikolojik olarak çocuğu uykuya şartlandırır” (Karakaya 2004: 54).

“Uyumaya neden olan ninni midir, yoksa herhangi başka bir şarkı da aynı etkiyi yaratır mı?” sorusuna cevap aradığı makalesinde Hawes, birçok annenin bebeğine, sadece geleneksel ninnileri değil, bilindik, hatta sözleri eğlenceli ve saçma sayılabilecek şarkıları da söylediklerini belirtmiştir (1974: 2-3). Amerikalı yetişkinlerin bebeklerine söyledikleri şarkıların sözlerinin farklılığı haricinde ritim; mırıldanma ya da anlamsız sözler söyleme ve söylenen şarkı ile toplumun ilişki modelini yansıtan iletişimsel hareketler olmak üzere üç ana noktada benzerlik gösterir. Bu ortak özellikleri içinde barındıran tüm şarkılar da aynı etkiyi gösterirler (Hawes 1974: 4-5).

Halkbilimci ve müzisyenler tarafından halk müziği altında incelenen ninniler, “beşik türküleri” ya da “bebek türküleri” olarak kabul edilir. Bundan dolayı, Lomax'ın türkülerle ilgili yaptığı tespitler ninniler için de geçerli sayılabilir. Ayrıca, ninnilerin, baskı altına alınan türlü duyguların bilinç düzeyinde tekrar ortaya çıkmasını sağlayan birer araç olduklarını, dolayısıyla ikinci bir işleve sahip olduklarını dile getiren Aka da makalesinde ninnilerin benzer özelliklerini ortaya koymuştur (2010: 43).

Eğlenme ve eğlendirme, kültürel değerlerin devamını sağlama, eğitme, toplumsal baskılardan kurtulma imkânı vererek sosyal kontrolün sağlanması şeklinde özetlenen folklorun dört işlevinden eğlenme ve eğlendirme işlevi haricindekiler ninniler için de geçerlidir. Ninnilerin içinde barındırdıkları kültürel değerler annelerin bebeklerine söyledikleri ninnilerle aktarılmakta, böylelikle bu değerlerin devamı sağlanmakta ve bireyin eğitimine bebeklikten itibaren başlanmaktadır. Ninniler ayrıca, annelerin duygu ve düşüncelerini aktardıkları bir araçtır. Bu yolla annenin rahatlaması ve içindekileri dışa vurmasına yardımcı olan ninniler, Bascom'un belirttiği “sosyal ve kişisel baskılardan kurtulma imkânı vererek sosyal kontrolün sağlanması işlevi”yle de örtüşür (1964: 333-349). Aynı işleve Hawes de makalesinde yer vererek, ninni söyleyen Amerikalı annelerin de duygu ve düşüncelerini ninnilerle dile getirdiklerini belirtmiştir. Hawes’e göre, Amerikan kültüründe kabul gören bağımsız, güçlü ve başarılı bireyler yetiştirme görevi annelere verilmiştir. Hamilelik sürecinin bitmesiyle birlikte bebeklerinden tamamen ayrılan anneler *postpartum depresyon* döneminde sıkıntılar yaşarlar (Özkan 2012: 69). Aslında bebeklerine söyledikleri ninniler annelerin kendi kendilerine söyledikleri sözlerdir ve annelerin kendilerini bu ayrılığa alıştırmaya çalıştıkları dönemde yaşadıkları duygu ve düşüncelerin dışa vurumudur (Hawes 1974: 9-10). Bir başka deyişle, annenin, çocuğu uyutmaya çalıştığı bu süre içinde kendi kendine, çocuğuyla ya da bir başkasıyla konuşması, aslında içini dökmesidir. Bu, ninni söyleme geleneğinin bilinen, açık işlevinin haricindeki gizli işlevidir. Ninni söylemenin bebeğin üzerinde sonucunu gözlemleyebildiğimiz birçok olumlu işlevi de bulunmaktadır:

Örneğin, psikolojik bağlamda rahatlatıcı, güven verici, telkin edici, motive edici ve caydırıcıdır; biyolojik olarak büyümeyi kolaylaştırır; tıbbi manada bazı rahatsızlıkları engelleyicidir; eğitim açısından çocuğun sosyalleşmesine ve çok yönlü olarak eğitilmesine katkıda bulunur; sanat ve edebiyat anlamında estetik yetiyi geliştirir; anne ile maddi ve manevî bağlarını güçlendirir; sözlü ve sözsüz iletişimi sağlayan dil yetisini geliştirir; dinî bağlamda inancı geliştirir (Karakaya 2004: 56-57).

Kültürel Değişme ve Ninni Söyleme Geleneği

İnternetin ve televizyon, bilgisayar, müzik çalarlar (CD, mp3 çalarlar, vb.), cep telefonları gibi her gün biraz daha geliştirilen elektronik aletlerin günlük hayatımıza girmesi ve yaşanan kültürel değişimle birlikte ninnilere de yansımıştır. Bu etkileşim ve değişim sonucunda, geleneksel olarak gerçekleştirilen birçok uygulama özellikle eğitim seviyesi ve alım gücünün daha yüksek olduğu büyük şehirlerde yerini daha modern uygulamalara bırak-

maya başlamıştır. Örnek olarak, annelerin söyledikleri ninnilere rakip olmaya başlayan ninni albümleri, bebekler için ninni söyleyen oyuncaklar ve ninni dinlenebilen internet ağ sayfaları vardır.

Bu makalede zamanla meydana gelen kültürel değişimler ve teknolojik yenilikler ortaya konulmaya çalışıldığından, geleneksel yöntemleri kullanan anne babalar yerine, teknolojik yenilikleri kullanan anne ve babalarla görüşmeler yapılarak yaşanan değişim gösterilmeye ve anlaşılmasına çalışılmıştır.

Teknoloji, Günümüz Ninnileri ve Ninni Dinletme Geleneği

Eskiden beri annelerin doğal ses tonlarından, enstrümanlı olarak duymaya alışkın olduğumuz ninniler zaman içerisinde farklı şekillerde de karşımıza çıkmaya başlamıştır. Teknolojinin her alanda gelişmesi, kültürel değişim süreci ve bunun müzik piyasasına yansımaları, yeni ürünlerin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Özellikle büyük şehirlerde yaşayan annelerin bazıları bebeklerine kendileri ninni söylemek yerine, bebekler için profesyonel sanatçılarca hazırlanan ninni albümlerini ya da ninni söyleyen oyuncakları dinleterek yeni bir gelenek oluşturmaya başlamışlardır.

Teknolojiden yararlanarak bebeklerine ninni, türkü, klasik müzik albümlerini dinleten, bebekleri için ninni söyleyen oyuncakları kullandıklarını dile getiren ebeveyn sayısı oldukça fazladır (Banu Peynircioğlu 2013, Güler 2013, Nemutlu 2013, Yılmaz 2013, Çetin 2013, Keskin 2013, Bahadır 2013, Özkan 2013, Kalaycıoğlu 2013, Demircan 2013). Genç annelerden bazıları bu albümleri hamilelik dönemlerinde ve doğumdan sonra bebeklerine dinlettiklerini dile getirmişlerdir (Güler 2013, Çetin 2013). Ayrıca ninni bilmeyen annelerin ninni öğrenmek için de bu albümleri aldıkları ortaya çıkmıştır (Nemutlu 2013, Banu Peynircioğlu 2013). Tan, Çanakale’de ninni derlemesi yaparken geleneksel ninnileri bilmeyen kişi sayısının oldukça fazla olduğunu, ninni bilenlerin çoğunun yalnızca bir tek ninni bildiklerini (Dandini dandini dasdana) ve birçok kaynak kişinin bebeklerini şarkı, türkü söyleyerek uyuttuklarını belirtmiştir (1989: 97-98). 2013 yılında yapılan sınırlı araştırmada kaynak kişilerin hâlâ aynı sebebi dile getiriyor olması, 1989’dan beri durumun pek değişmediğini, belki de ninni bilmeyen genç nesil nüfusunun daha da fazlaştığını göstermektedir.

Tan’a göre bu durumun sebebi, kadınların büyük şehirlerde aile içindeki fonksiyonlarının değişmesiyle doğru orantılı olmasıdır. Aile ekonomisine katkıda bulunan kadınlar artık bebeklerine yeterince zaman ayıramamak-

tadırlar. Bundan dolayı, ninni söyleme geleneği zamanla azalmış, hatta yok olmaya yüz tutmuştur (1989: 97-98).

Elbette bu yeni uygulamanın tamamen geleneksel ninni söyleme geleneğinin yerini aldığı düşünülemez. Ayrıca, yukarıda Tan'ın bahsettiği gibi, geleneğin tamamen yok olması söz konusu değildir. Fakat kültürel bir değişim olduğu da yadsınamaz. Annelerin bebeklerine geleneksel olarak söyledikleri ninniler yerine, bu albümlerin bebeklere dinletilmeye başlamasından sonra ortaya çıkan olumlu ve olumsuz olarak görülebilecek yeni işlevleri bulunmaktadır.

Profesyonel sanatçılar tarafından çalınan, seslendirilen ve kayıt edilen ninniler birçok insana ulaştığı için daha fazla kişi tarafından dinlenmekte ve öğrenilmektedir. Ayrıca yapılan bu albümler aracılığıyla geleneksel anlatıların kayıt edilmesi, uzun süreler saklanabilmesi ve nesilden nesile aktarımının kolaylaşması açısından çok önemlidir. Bu sonuç, geleneksel olarak ninni söyleme geleneğinin *ninni dinletme geleneğine* dönüşme sürecindeki “kültürel işlev” olarak adlandırılabilir. Buna ek olarak, “eğitsel işlev” olarak görebileceğimiz bir işlev de bebeklerin dinledikleri bu ninnilerin çoğunlukla çalgılar eşliğinde ve profesyonel stüdyolarda kaliteli bir ortamda çalınıp söyleniyor olması, dolayısıyla bebeğin müzik kulağının ve zevkinin gelişmesine katkı sağlamasıdır. Böylelikle bebekler beşikten itibaren müzik açısından kaliteli ve çok yönlü olarak eğitilmekte ve beslenmektedirler. Bu olumlu işlevlere karşılık, bazı olumsuz sonuçlar da doğmaktadır. En başta, sadece anne ve bebeğe ait olan o özel paylaşım anlarının olumsuz olarak etkilenmesi sayılabilir. Geleneksel olarak anneler ninni söylerlerken bebeklerine kendi duygu ve düşüncelerini, bebeği için iyi dileklerini dile getirirler. Fakat kendi söylemek yerine bu ninni albümlerini dinleten bir annenin bebeğine söyleyeceği özel sözler söylenememekte ve anneye bebeği arasında oluşabilecek özel paylaşım azalmaktadır. Ayrıca, bir annenin kendi bebeğine kendi sesinden söyleyeceği ninniler yerine başka sanatçıların seslerini dinletiyor olması ve bebeğin annesinin sesi yerine yabancı bir sese alışması da anne- bebek arasındaki paylaşımı etkiler.

Müziğin öncelikli işlevi duygusal anlam taşınması veya karşıdaki kişide duygusal anlamları çağrıştırmasıdır. Her toplumun ninni ezgilerinin duygusal bir anlamı vardır. Annenin sesinin bu melodiye bürünmesi çocuktaki duygusal alıcı merkezlerini harekete geçirmekte ve onu etkilemektedir (Karakaya 2004: 53).

Aynı duyguyu paylaşan bazı anneler (sözlü kaynaklar), bu albümleri dinletirken eşlik ederek bebeklerine kendi seslerini de duyurmaktadırlar (Güler

2013, Nemutlu 2013, Banu Peynircioğlu 2013, Topçu 2013, Demircan 2013). Bunlara ek olarak, tüm bebekler aynı müzikleri dinleyerek büyümektedirler. Uzun vadede, yöreden yöreye farklılık gösterecek ninni çeşitleri azalacağı ve ninni dağılımının bundan olumsuz yönde etkileneceği düşünülebilir.

Günümüz piyasasında, bebekler ve çocuklar için yapılmış çok sayıda ninni ve çocuk şarkıları albümü bulunmaktadır. Tanınmış birçok sanatçının albümünden daha fazla satış yapan bu albümlerle ekonomik açıdan müzik piyasası da canlanmaktadır. Bu durum, ninni dinletme geleneğinin müzik piyasasına olumlu bir etkisi sayılabilir ve “ekonomik işlevi” olarak görülebilir. Satışta olan albümlerden bazıları şunlardır. *İndigo Çocukları, Ninniler, Çocuk Şarkıları, Bizim Ninniler, Elma Şekerleri, Anadolu Ninnileri, Anadolu ve Dünya Ninnileri, Annesinden Birtanesine Ninniler 2009, Anadolu Ezgileriyle Ninniler, Her Güne Bir Ninni*. Bu çeşitlilikte, sözsüz ve sözlü olmak üzere hem geleneksel Anadolu ninnilerine, hem de uluslararası ninnilere rastlanmaktadır. Bu albümlerde dikkati çeken nokta ninnilerin yöresel çeşitliliğinin ve yaygınlığının göz önünde bulundurulmuş olması ve buna göre albümlerde bilindik ninnilere yer verilmesidir. Böylece yapım şirketleri tarafından daha fazla alıcı bulma amaçlanmıştır.

Bu albümler dışında ninni dinletmek için yararlanılan bir başka teknolojik araç ise internettir. Bilgisayarın ve internetin sıkça kullanılmasıyla birlikte internet üzerinde bebekler için özel birçok ağ sayfası yapılmıştır. Bu sayfalarda masallar, öyküler yanında ninnilere de yer verilmektedir. Bu ağ sayfalarına girip ninnileri dinlemek ve bu ninnileri mp3 formatında indirmek, ayrıca cep telefonları ve mp3 çalarlar sayesinde bu ninnilere her yerden ulaşmak mümkündür.

Araştırmalar bu tür ağ sayfalarından yararlanarak bebeklerine ninni dinleten annelerin bulunduğu ve bunun oldukça yaygın bir uygulama olduğunu göstermektedir (Güler 2013, Bahadır 2013, Şahin 2013, Demircan 2013). Bahadır (2013), “ninnilerin ücretsiz olması, istenilen an ulaşılabilmesi ve seçenek çokluğu açısından” interneti çok kullandığını dile getirmiştir.

İnternette kolaylıkla ulaşılabilen ninnilere özel bir örnek olarak şarkıcı Meyra'nın dâhil olduğu *İsme Özel Ninni Projesini* verebiliriz. Meyra, 2010 yılında özel bir süt ve süt ürünleri firmasının sosyal sorumluluk projesi kapsamında tüketicileri bilgilendirmek, bilinçlendirmek için hazırladığı ve günümüzde aktif olmayan “ailemiseviyorum.com” adresli site için “Bebeğimin Ninnisi” adlı bir projede yer almıştır. Söz ve müziği Meyra'ya ait

olan ninni, ömür boyu saklanabilecek özel bir hediye yaratma fikrinden yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bunun için de “ailemiseviyorum.com” adresinden herkes tarafından ücretsiz olarak ulaşılması planlanan ninni, isteyen herkesin ismine göre uyarlanabilir formatta hazırlanmıştır. İsteyen kişi siteye girerek bebeğinin adına özel okunmuş ninniye bilgisayarına indirebilmiştir. Bahsi geçen bu internet sitesi projenin süresinin bitmesiyle birlikte işlerliğini kaybetmiştir. Araştırmacı, kendisi gibi görüştüğü kaynak kişilerin büyük bir çoğunluğunun da 2009-2010 yıllarında bu siteden haberdar olduklarını ve bebeklerinin isimlerine özel olarak bu ninnileri bilgisayarlarına mp3 formatında indirdiklerini ve bu ninniye daha sonra bebeklerine dinlettikleri ortaya çıkmıştır. Aslı Ceren Demircan (2013) internette indirdiği bebeğinin adına özel ninniye kızına özellikle uykuya geçiş evresinde dinlettiğini belirtmiştir. Bu konuyla ilgili görüşülen bir başka kaynak kişi Yonca Ekmekçi başı Şahin de (2013), bu ninni sitesini bir arkadaşı aracılığıyla öğrendiğini ve 2010 yılında daha bebeği doğmadığı halde bebeğinin adına ninni indirerek bebeği için hazırlık yaptığını dile getirmiştir. Bahsi geçen ve araştırmacının da kendi oğlu için 2010 yılında indirdiği ve şu an halen kişisel arşivinde mp3 formatında bulunan “Bebeğimin Ninnisi” adlı sözü ve müziği Meyra’ya ait isme özel ninninin sözleri “Minik Toprak uyusun da büyüsün” dizesiyle başlar.

Meyra haricinde birçok sanatçının da geleneksel ninnilerimizden etkilenecek özgün beste olarak, kişiye özel (genellikle kendi bebekleri için) ninniler bestelediklerini görmekteyiz. Bu örnek bize geleneksel türkülerimizden etkilenecek türkü formunda beste yapan sanatçılarımızı da hatırlatmaktadır. Bu sanatçılar, uzun vadede bu ninni formundaki besteleri müzik albümlerine koyarak, televizyonda yayınlanan ve birçok kişi tarafından izlenen dizi filmlerde (*Yaprak Dökümü* ve *Melekler Korusun* gibi) kullanılmasına izin vererek toplumla paylaşmaktadırlar. Bu sanatçıları iki ayrı grupta inceleyebiliriz:

1. Ninni formundaki bestelerin söz yazarı ve bestecisi sanatçılar,
2. Geleneksel, anonim ninnileri ve ninni formundaki besteleri yalnızca seslendiren sanatçılar.

Söz Yazarı ve Besteci Sanatçılar: İlk gruptaki sanatçılara ve ninnilere örnek olarak Meyra dışında Kayahan, Sezen Aksu, Toygar Işıklı ve Aslı Güngör gibi sanatçıları verebiliriz. Bestelenen bu ninniler, geleneksel anonim ninnilere melodilerinin ve ritimlerinin yavaşlığı, sözlerinin bebekle ilgili dilek ve temennileri içeriyor olması, bebeği uyku öncesi rahatlatmak amacıyla söyleniyor olmaları açısından benzerlikler gösterirler. Aslın Güngör’ün “Ninni bebeğime uyusun benim güzel meleğim” diye başlayan ninni formundaki beste örneğinde görüldüğü gibi bebeğin uyuması ve

büyümesi dilenirken, “uyusun da büyüsün ninni” geleneksel ninni kalıbına yakın sözler kullanılmıştır. Ayrıca, bebeğin dünyaya gelmiş olmasından mutluluk duyan bir annenin dilinden yazılmış olan ninni formundaki beste anonim ninnilerle benzerlik göstermektedir:

Geleneksel anonim ninnilerde olduğu gibi ninni formundaki bestelerde de bebeğinin hayatında herhangi bir olumsuzluğun olmasını istemeyen anne (Sezen Aksu), bebeği için iyi dileklerde bulunur, ona öğütler verir ve anonim ninnilerde de olduğu gibi Allah’a sığınarak bebeği için dua eder. Söz ve müziği Sezen Aksu’ya ait “Ninni” adlı “Uyu da büyü bebeğim bebeğim” dizesiyle başlayan eser veya aynı sanatçının “İpek Kızım” adlı çalışmaları bu tür ninnilere örnek verilebilir (geleneksel örnekler için bk. Çelebioğlu 1995: 110, 112).

Söz ve müziği Kayahan’a ait “Ninni” başlıklı “Uykudan uyanmış” dizesiyle başlayan ninni formundaki bestede geleneksel yapıdaki söz kalıplarına benzer ifadeler rastlanmaktadır. Kayahan’ın eseri “Uyusun da büyüsün ninni” diye başlayan meşhur ninni ile benzerlik gösterir: bebek büyüyecek, okula gidecek ve yazıp çizecektir vb. Kayahan’ın “E Bebeğim Eee” adlı ninnisi de “e bebeğime eee, mmm” gibi anonim ninnilerde de bulunan söz kalıpları ve tekrarları kullanılmıştır. Yine bebeğin uyku halinin tasviri ve gelecekteki hayatıyla ilgili iyi dileklerin dile getirilmesi açısından önemli olan popüler bir beste ninnidir:

Hayatın zorluklarını yaşayan bir babanın bebeği için bestelediği söz ve müziği Toygar Işıklı’ya ait, “Yum usulca gözlerini” diye başlayan ninnide şefkat ve sevgi duyguları ön plandadır. Aslında bebeği için iyi dileklerde bulunurken bir yandan da dünyanın ve hayatın aslında zor bir yer olduğunun ilk mesajlarını da bebeğine vermektedir. Verilen bir başka mesaj da, babanın bebeğinin üşümüş ellerini ısıtacağını söyleyerek her zaman bebeğinin yanında olacağını bebeğine hissettirmesidir:

Seslendiren Sanatçılar: İkinci gruptaki sanatçı sayısı ilk gruba göre daha fazladır. Bu sanatçılar da kendi aralarında,

1. Geleneksel anonim ninnileri seslendirenler,
2. Ninni formundaki besteleri seslendirenler olmak üzere iki gruba ayrılabilirler.

Anonim ninnileri çok sayıda kadın ve erkek halk müziği sanatçısı seslendirmiştir. Geleneksel halk müziği seslendiren sanatçılara ek olarak, daha popüler olan Ahmet Kaya “Bebeğin Beşiği Çamdan, Yuvarlandı Düştü Damdan”, Barış Manço “Elmalıdan Çıktım Yayan- Nenni Bebek”, Mustafa Özarlan (Grup Çığ) “Nenni Bebek” gibi sanatçılar da karşımıza çıkmaktadır.

Ninni formundaki besteleri seslendiren sanatçılara ve seslendirdikleri bestelere örnek olarak da, Hümevra “İpek Kızım” (Söz- Müzik: Sezen Aksu), Candan Erçetin “Ninni” (Söz: Mete Özgencil, Beste: Gökhan Kırdar), Zerrin Özer “Yine O Menekşe Gözler Aralı” (Söz: Vecdi Bingöl - Müzik: Kadri Şençalar), Nilüfer “E Bebeğim Eee” (Söz – Müzik: Kayahan) verilebilir.

Her iki kategorideki sanatçılar açısından dikkatimizi çekmesi gereken en önemli nokta, annelik vasfından dolayı kadına mal edilen ve kadın sesinden dinlemeye alışkın olduğumuz ninnileri kültürel değişim sürecinde erkeklerin de besteliyor ve seslendiriyor olmalarıdır. Gerçi erkeklerin de ninni söylediğini gösteren çalışmalar vardır (Seyirci 1989: 89, Elçi 1994: 271). Çelebioğlu da daha çok erkekler (Ziya Gökalp, Abdullah Tukay) tarafından yazılan millî duyguları dile getiren, halka mal olmuş şiir formundaki ninnilerin varlığından bahsetmiştir (1995: 10). Ayrıca Mehmet Emin Yurdakul, Necip Fazıl Kısakürek, Arif Nihat Asy gibi ninni formunda şiir yazan az sayıda şair de vardır (Kaya 1998: 496). Âşık Mahzuni Şerif’in de “Berçenek’ten Yaya Geldim / Nenni Bebek” başlığını taşıyan ninni formunda eser verdiğini görmekteyiz.

Erkeklerin ninni yaratma ve söyleme konusunda geri planda kalışları zamanla değişmeye başlamıştır. Son yıllarda modern yaşam, yüksek eğitim düzeyi, kültürlerarası etkileşim, kadının iş yaşamında etkin rol oynaması gibi nedenlerle kadın ve erkek sosyal ortamda daha eşit koşullara gelmiştir. Bundan dolayı, günümüzdeki babalar bebeklerinin hayatında en az anne kadar etkin rol oynamakta ve ön plana çıkmaktadırlar. Yeni nesli temsil eden babalarla yapılan kısıtlı araştırma bebeklerine babaların da ninni söylediklerini ortaya çıkarmıştır (Bora Peynircioğlu 2013, Özkan 2013, Keskin 2013). Bu durumu müzik piyasasında yer alan profesyonel erkek sanatçılar arasında da görmek mümkündür. Hem sözlerini hem de bestelerini erkek müzisyenlerin yaptığı ninni formundaki besteler, bir kadının duygularını yansıtarak oluşturduğu ninniler kadar başarılı ve ilgi çekicidir. Gerek ninni formundaki besteleri (Kayahan ve Toygar Işıklı gibi), gerekse anonim ninnileri seslendiren erkek müzisyenler (Barış Manço, Ahmet Kaya, Mustafa Özarlan gibi) müzik piyasasında kendilerine yer bulmuşlardır.

Erkek müzisyenlerin son yıllarda yarattıkları ninni formundaki bestelerin en bilinenlerinden ve en çok seslendirilenlerinden biri de “Yine O Menekşe Gözler Aralı”dır. Klasik Türk sanat müziği tarzında, Kadri Şençalar tarafından bestelenen ninni, düğâh makamında, düyek usulündedir ve güftesi Vecdi Bingöl’e aittir. Bu ninniye Zerrin Özer haricinde, Perihan

Altındağ Sözeri, Şükran Ay, Müzeyyen Senar, Şevval Sam, Elif Güreşçi Çiftçioğlu, Melihat Gülses, Çiğdem Gürdal gibi birçok bayan sanatçı seslendirmiştir. Ninni formundaki bu beste de yine anonim ninnilerde yoğunlukla görülen, annenin hüznünün, bebeğine karşı duyduğu şefkatin, babayla ilgili yaşanan olumsuzlukların ninni aracılığıyla dışa yansıtılışının önemli örneklerinden biridir. Yetim bir bebeğin annesinin ağzından söylenen ninninin melodisi de insanın içini titreten bir tarzdadır ve anonim bir Malatya ninnisiyle benzerlikler gösterir (Çelebioğlu 1995: 89).

Erkek sanatçıların sözünü yazıp bestelediği ninni formundaki bir başka beste örneği de Candan Erçetin'in seslendirdiği "Ninni"dir. Sözleri Mete Özgencil'e, müziği Gökhan Kırdar'a ait olan ninni yine bir annenin oğluna verdiği öğütleri, iyi dilekleri içerirken bir yandan da üstü kapalı bir şekilde annenin hayatta yaşadığı aşk acısını dile getirmektedir. Anne oğluna, bir erkeğin kendine yaşattığı sıkıntıları onun bir başka kıza yaşatmaması için öğüt vermektedir. İçinde ninni sözcüğü geçmese ve bildik ninni söz kalıplarına rastlanmasa da, başlığı "ninni" olan bu bestenin melodisi ve içerdiği öğütler açısından ninni formunda yazıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç

Bu makalede, kültürün önemli bir parçasını oluşturan geleneklerin zamana ve gelişen teknolojiye ayak uydurarak değişmesi ninnilerimiz aracılığıyla irdelenmiştir. Bunun için geleneksel olarak dinlemeye alışkın olduğumuz anonim ninnilerle, profesyonel sanatçılar tarafından bestelenip söylenen ninni formundaki besteler arasındaki benzerlikler üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, ninni söyleme geleneğinin bebekler üzerindeki birçok olumlu işlevinin yanında, ninni dinletme geleneğiyle birlikte olumlu ya da olumsuz yönde şekil değiştiren bu yeni işlevler üzerinde durulmuştur.

Araştırmadan elde edilen sonuç, bu geleneksel değişimin başlamış olduğudur. Fakat ninni söyleme geleneği yerini tamamen ninni dinletme geleneğine bırakmıştır denemez. Ninni dinletme geleneği ülkemizin her bölgesinde çok yaygın olmamakla birlikte özellikle büyük şehirlerde daha çok karşımıza çıkan, yeni bir uygulamadır. Bu yeniliğin yanında ninni söyleme geleneği yerini her zaman korumakta ve anneler tarafından hâlen her iki yöntem de kullanılmaktadır: Anneler çocuklarına hem ninni söylemekte, hem de ninni albümlerini dinletmektedirler. Hatta ninni albümü dinleten birçok anne ninnilere eşlik ederek bebeğine kendi sesini de dinletmektedir. Ninni albümü satışları, sözlü kaynakların aktarımları ve internetteki ağ sayfalarında oluşturulan forumlarda duygu ve düşüncelerini dile getiren insanların sayısı bunu desteklemektedir.

Bu hızlı değişime rağmen, annelerin bebeklerine ninni söyleyerek rahatladığı ve bebeğiyle özel anlar paylaştığı göz önüne alınırsa, ninni söyleme geleneğinin yerini tamamen ninni dinletme geleneğine bırakacağı ihtimali çok yüksek gözükmemektedir. Yine de zaman içinde meydana gelecek yeni teknolojik gelişmelerle geleneklerimizin ne şekilde değişeceğini tahmin etmek kolay değildir. Sözlü kültür ortamındaki ürünlerin zamanla yazılı, daha sonra da elektronik ortama geçişinde yaşanan formlar arası geçiş gibi, günümüzde de teknolojinin yardımıyla elektronik ortamdan yeniden sözlü ortama geçiş yaşanmaktadır. Daha fazla kişi bu eserleri duymakta ve aktarmaktadır. Ninni dinletme geleneğinin de zaman içerisinde yaşayacağı değişim ve gelişim ancak yaşanarak görülebilir.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

- Aka, Belde (2010). “Ninnileri Psikanalitik Yaklaşımla Yeniden Okuma Denemesi”. *Milli Folklor* 88: 38-43.
- Alptekin, Ali Berat (1990). “Ninni”. *TDEA*. C. VII. İstanbul: Dergah Yay. 63.
- Artun, Ertan (1989). “Tekirdağ’da Söylenen Ninnilere Örnekler”. *Türk Folklorundan Derlemeler 1989 (Ninni Özel Bölümü)*. Ankara: KTB Mifad Yay. 1-8.
- Bascom, William R. (1954). “Four Functions of Folklore”. *The Journal of American Folklore* 67 (266): 333-349.
- Çelebioğlu, Âmil (1995). *Türk Ninniler Hazinesi*. İstanbul: Kitabevi Yay.
- Elçin, Şükrü (1993). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yay.
- Güngür, M. Nasih (1945). *Kastamonu Ninnileri*. Kastamonu: Kırıl Matbaası.
- Hawes, Bess Lomax (1974). “Folksongs and Function: Some Thoughts on the American Lullaby”. *The Journal of American Folklore* 87 (344): 140-148.
- Görkem, İsmail (2009). “Dünden Bugüne ‘Türk Sözel Edebiyatı’: Değişim ve Dönüşüm”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi / (Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı)* 39: 411-422.
- Karakaya, Yılmaz (2004). “Göstergebilimsel Açından Ninniler”. *Milli Folklor* 61: 44-58.
- Kaya, Doğan (1998). “Ninni”. *Pertev Naili Boratav’a Armağan*. Haz. Metin Turan. Ankara.
- Kıraç, Ekrem (1997). “Türk Halk Şiirinde Ritm, Ezgi ve Ninni Söyleme Geleneğinin Rolü”. *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 3: 38-44.
- Kurnaz, Cemal (1997). “Ninnilerin Şiirli Dünyası”. *Türk Kültürü* 35 (413): 540-542.

Özkan, Hava (2012). “Yaşamın Özel Dönemlerinde “Kadın” Ve Ruh Sağlığı: Annelik Dönemi”. <http://tr.scribd.com/doc/113203079/erzurum-kongre-kitab%C4%B1>

Seyirci, Musa (1989). “Antalya İlinin Köylerinden Derlenen Ninniler”. *Türk Folklorundan Derlemeler 1989 (Ninni Özel Bölümü)*. Ankara: KTB Mifad Yay. 89 - 95.

Şimşek, Esmâ (1989). “Çukurova (Kadirli-Kozan) Ninnileri Üzerine Bazı Düşünceler”. *Milli Folklor* I (2): 18.

Tan, Orhan (1989). “Çanakkale’den Derlenen Ninniler”. *Türk Folklorundan Derlemeler 1989 (Ninni Özel Bölümü)*. Ankara: KTB Mifad Yay. 97 - 100.

Sözlü Kaynaklar

Bahadır, Işıl Ünal (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1979 olan öğretmen ile 2.2.2010 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Çetin, Engin Gümüşçü (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1976 olan öğretmen ile 28.1.2013 ve 3.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Demircan, Aslı Ceren (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1976 olan gazeteci ile 3.2.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Güler, Deniz Akbulut (2013). Doğum yeri Erzincan ve doğum yılı 1976 olan öğretmen ile 3.2.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Kalaycıoğlu, Dilara Bakan (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan matematikçi ile 29.1.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Keskin, Osman (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan satış pazarlama müdürü ile 2.2.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Nemutlu, Nergiz (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan eczacı ile 4.2.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Özkan, Zafer (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1973 olan endüstri mühendisi ile 29.1.2013 ve 3.10.2013 tarihlerinde Ankara’da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

- Peynircioğlu, Banu (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan öğretim görevlisi ile 30.1.2013 ve 3.10.2013 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.
- _____, (2013). Doğum yeri Bursa ve doğum yılı 1976 olan öğretim görevlisi ile 30.1.2013 ve 3.10.2013 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.
- Şahin, Yonca Ekmekçi başı (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan sigortacı ile 2.2.2013 ve 2.10.2013 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.
- Topçu, Sultan Yüksel (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1978 olan öğretmen ile 2.2.2013 ve 4.10.2013 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.
- Yılmaz, Bahar Özgün (2013). Doğum yeri Ankara ve doğum yılı 1973 olan müdür ile 2.2.2013 ve 4.10.2013 tarihlerinde Ankara'da yapılan görüşme notları. Derlemenin ses kayıtları P.K.A. arşivindedir.

Today's Lullabies Shaped by Cultural Change and Technology, and the Lullaby Listening Tradition

Pınar Kasapoğlu Akyol*

Abstract

This article attempts to look into the tradition of singing lullabies from a different perspective and analyzes the newly forming tradition of lullaby listening caused by cultural changes and technological developments. Lullabies, which are anonymous folk music products, are the first examples of verbal communication between mothers and babies from the moment the babies are born. Even though it is customary for the mother or an older female relative to sing lullabies to the baby, with emerging technologies and changing culture, lullabies are now available in lullaby albums, babies' toys and the Internet. In addition to anonymous traditional lullabies, there are now professional artists who compose and perform lullabies. Some mothers have their babies listen to these albums instead of singing lullabies to them themselves. More recently, professional male musicians have also started composing and singing lullabies. This article compares traditional lullabies with modern compositions in lullaby form, explores their functions and examines the newly emerging functions of modern trends in lullaby listening.

Keywords

Lullaby, tradition, cultural change, technology, compositions in the form of lullabies, lullaby album, lullabies on the Internet, lullaby listening

* Res. Assist., Ankara University, Faculty of Languages, History and Geography, Department of Ethnology – Ankara / Turkey
pkasapoglu@ankara.edu.tr

Современные колыбельные песни под влиянием культурных преобразований и современных технологий и традиция слушания колыбельных песен

Пынар Касапоглу Акйол*

Аннотация

В данной статье исследуется новая традиция слушания колыбельных песен, формирующаяся под влиянием современных культурных преобразований и технологического развития. Колыбельные песни являются образцами народной музыки, выражающими первое вербальное общение между матерью и ребенком с момента его рождения. Исполняемые обычно матерью ребенка или старейшими женщинами семьи колыбельные песни с развитием технологии и преобразованиями культуры стали воспроизводиться через альбомы колыбельных песен, игрушки и через интернет. Наряду с традиционными народными колыбельными песнями имеются также композиции колыбельных песен, написанные и исполняемые профессиональными музыкантами. Некоторые современные мамы предпочитают включать эти альбомы колыбельных песен, нежели петь колыбельные песни самостоятельно. В последнее время профессиональные музыканты мужчины также начали сочинять и исполнять произведения, написанные в форме колыбельные песни. В этой статье сравниваются традиционные колыбельные песни и современные музыкальные произведения, написанные в форме колыбельных песен, а также исследуются функции традиционных колыбельных песен и новые их функции, возникшие в ходе современных изменений.

Ключевые слова

колыбельная песня, традиция, культурное преобразование, технология, композиция в форме колыбельной песни, альбомы колыбельных песен, колыбельные песни в интернете, слушание колыбельных песен

* Анкарийский университет факультет языка, истории и географии кафедра народождения – Анкара / Турция
pkasapoglu@ankara.edu.tr